

Kresowe odmiany polszczyzny

Autor: Halina Karaś

{smoothgallery image=M899.gif&title=Leksykon&caption=Zasięg polszczyzny kresowej. Oprac. A. Krawczyk-Wieczorek na podstawie: Z. Kurzowa, Język polski Lwowa i Kresów południowo-wschodnich do 1939 roku, wyd. II, Kraków 2006, mapa nr 3.}Kresowe odmiany polszczyzny, nazwane też dialektami kresowymi, są to regionalne odmiany języka ogólnego wyrosłe na terenach etnicznie niepolskich, bądź to na substracie ukraińskim – tzw. dialekt południowokresowy, bądź białoruskim i litewskim – tzw. dialekt północnokresowy. Ze względu na ruskie podłoże językowe obie kresowe odmiany polszczyzny łączy wiele cech wspólnych, np. przedniojęzykowe ł (ława nie uawa), miękkie l (l’epsy, l’ampa), miękkie ch (głuchi), dźwięczne h, odnosowanie wygłosowego a, formy czasu przeszłego z zaimkiem osobowym jako wykładnikiem kategorii osoby (ja chodził, ty chodził, itp.) czy nierozróżnianie form męskoosobowych i niemęskoosobowych. Występujące między nimi różnice są natomiast uwarunkowane nieco odmiennym (choć ogólnie mówiąc ruskim) substratem (dodatkowo bałtyckim na północy). W polszczyźnie północnokresowej występuje zatem jak w języku białoruskim akanie, przedłużanie samogłosek w sylabach akcentowanych i szereg spółgłosek półmiękkich, dialekt południowokresy cechuje natomiast, tak jak i języku ukraińskim, akcent dynamiczny i redukcja nieakcentowanych samogłosek o, e przechodzących w i, y oraz u, miękkie t’, d’ itp. Do 1939 r. oba dialekty kresowe były w powszechnym użyciu, po r. 1945, kiedy to w ramach repatriacji opuściła te tereny większość ludności polskiej, w tym głównie inteligencji i ziemiaństwa, dialekty te zeszyły na pozycje prestiżowo niższe. Obecnie status obu odmian nieco się różni, mianowicie dialekt północnokresowy ze względu na zwartość terytorialną (ludność polska stanowi przeważającą większość w kilku powiatach) i autonomię kulturalną, a także używanie w niektórych sytuacjach oficjalnych (polskie szkoły, gazety, teatr, zespoły pieśni i tańca itp.) ma szerszy zasięg i pewien prestiż w porównaniu z dialektem południowokresowym, bo o niskim statusie dialektu południowokresowego na Ukrainie decyduje brak zarówno zwartego pasu osiedlenia polskiego, jak i większych swobód kulturalnych.